# ה מ א ס ף

חודש חשון ה׳תק״פט

## א

### שירים

—

## תהלה לדוד (1

לֹא מֵאֲבִיוֹנָה׳ לֹא מִגִּבּוֹר לוֹכֵד

אַף לֹא מֵעַפְרוֹת זָהָב אֲזַמֵּרָה׳

מֵהַבְלֵי תֵּבֵל תֵּקַע יְחִידָתִי׳

אָנֹכִי לְשׁוֹכֵן שָׁמַיִם אָשִׁירָה

לֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲזַמֵּרָה • –

אָנָה הִגָּיוֹן ׃ רוּחַ אֵל אָנָה תְּשָׂאֵנִי ?

הִנֵּה בְּאֶבְרַת רוּחִי אָעוּפָה׳



1) נאך מיינער היאנע פאן קליימט •

מִמַּעַל לִגְאוֹן הֶבֶל אֶרְאֶה ׳

אֶנָּשֵׂא עַל חֶשְׁכַּת מַעֲמַקֵּי אָרֶץ •

שַׁלְהֶבֶת גָּבְהֵי שְׁחָקִים עַתָּה תְּחַמְּנִי ;

אַחֲרֵי גְדוּלַּת שָׁוְא כָּל עוֹד אָתוּרָה ׳

תֵּבֵל נְאוֹת הֶעָמָל תַּחְתַּי תֶּחֱלַף ׳

חָלָפָה – וּמְאוֹרֵי עֲרָבוֹת יְשַׂמְּחוּנִי – •

מָה רַב תִּפְאֶרֶת !

רְאוֹת מִי יוּכַל גְּדוּלַּת מָרוֹם

אֲשֶׁר כְּבוֹד מְלֹא כָל הָאָרֶץ הוֹדוֹ

אֲשֶׁר מִפָּנָיו שָׁמַיִם יָחִילוּ ?

אֶדֶר יְקָרוֹ יָלִיט הוֹד כִּסְאוֹ •

מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת אֱלֹהַּ ;

אַחַת דִּבֵּר יֶהִי !

וְהִנֵּה אָדָם מִן הָאֲדָמָת

וַהֲמוֹן צְבָאוֹת בְּרוּאִים יַעֲמֹדוּ

צוּרִים ׳ יַמִּים ׳ יְעָרוֹת וּמְאוֹרֵי שַׁחַק

אֶרְאֶלֵּי עֶלְיוֹן וְכוֹכָבִים אֵין מִסְפָּר נִהְיוּ •

אֲבִי עַד ׃ בֵּין חֵיל שְׂרָפִים תְּכֻבַּד

הֵמָּה לְךָ יְזַמֵּרוּ ׃ יְזַמְּרוּ תְהִלָּתְךָ סֶלָה

בְּכָל שְׁמֵי רָקִיעַ יָצָא קַוָּם ; —

הַחֲרִישׁוּ מֵיתְרֵי כִנּוֹרִי ׃

הַחֲרִישׁוּ ׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹדוֹ • —

דוד קארא

---

יוסף דעת יוסיף מכאוב

---

נֹגַהּ וַחֲשֵׁיכָה מִהְיוֹת לֹא נִשְׁבָּתוּ

עֲלוֹת זוֹ אַחַר זוֹ יַחַד בְּרִית כָּרָתוּ

לֹא תִדּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ אַךְ סוֹבֵב הוֹלֶכֶת 1)

כֵּן תַּהֲלוּכוֹת תֵּבֵל עִם כָּל מִקְרֶיהָ

רֶגַע תּוֹלִיד שִׂמְחָה עֶצֶב אַחֲרֶיהָ

אִשָּׁה עַל עֵקֶב אֲחוֹתָהּ תָּמִיד דּוֹרֶכֶת •

ג ב 2 3 אף

---

1) אם אמר המשורר כן ע"ד שירי / הנה לו ׃
ד"ה ׃

אַף אִם לֵב נָבוֹן רֶגַע יֵיטִיב גֵּהָה
רוּחַ עָלָיו תַּחֲלוֹף וְהִנֵּה הוּא כֵהָה
גַּם עֵת יֶחֱזֶה נֹעַם יָגִיל בִּדְאָגָה
כִּי עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ לְאַחֲרִית תְּצַפֶּינָה
לֹא לְנֹכַח אַף עַל עֲתִידוֹת תַּבִּיטֶנָה
הָהּ ! יוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף תּוּגָה !

איצק גרידץ

---

# ב

## דברי אגרת ע״ד הוצאת המאסף

---

(האגרת הזאת כתבנו להרב החכם התורני השלם והמפורסם מהור״ר שלמה פאפענהיים סי׳ , בעה״מ ספר יריעות שלמה ושאר ספרים נחמדים , בשלחנו לו בשורת המאסף )

לפאר חכמים , נזר המליצים ה״ה הרב החכם השלם התורני המופלא , שמו נודע בשערים לשם ולתהלה כש״ת כמהור״ר שלמה סי׳ שלום וישע רב ·

אל מי מבלעדי אנשי חכמי לב ורב תבונות כמוך תפנה נפש שוקקה להתהלך בגן ובשדמות העברים ולהשתענג בנועם תבונתם , להנחותה במסלול ישר , ולהאיר לה בנתיבות בני קדם ? וזולתם עדי מי יבא כל מבקש ה׳ לדעת מלוא חפץ בספרי הקדושים הראשונים , ולרות לצמאונו ממימי חכמתם

ולשאוב ממעיני מוסריהם ? הן ספריך יתנו עדיהם ויצדקו
כי קרב חכמת שלמה בדעת דברי אלהים חיים, אשר מורשה
נתנו לנו מימות עולם במכתבי קדש המזוקקים שבעתים ·
באת עד מעמקי אמרותיהם הצרופות, הגעת עד שרשי
מליהן, מקורן הערת וגלית מצפוניה · גם הוצק חן בשפתיך
עת פלות ארחות במליצה, וחיך מבין יטעם אמריך כי נעמו ·
לכן שא נא אדוננו פני דופקי דלתיך הבאים לשחר פניך על
אודות החברה אשר יסדנו פה, ועל אודות המאסף החדש
אשר עתידים אנחנו להוציא בעז"ה, כאשר תחזינה עיניך
בבשורה הבאה אליך · הן בצר נפשנו ראינו מפלת לשוננו
הקדושה, ההולכת דלה באין דורש, ובזויה באין מבקש, יום
יום ימעטו שוחריה, עד כמעט לא נמצא אחד בעיר ושנים
במשפחה היודעים רב ערכה, ומכירים עוז תפארתה · ועל
זאת דוה לבנו, כי נטל כבוד מגדולי מחקריה, אשר חברו
בה ספרים יקרים, והמה כאוצר טמון, אשר לא שזפתו עין
אדם. ומה נאמר לאדוננו ? ומה נדע אשר לא ידע גם הוא
יותר ממנו ? על כן אזרנו כגבר חלצינו ואמרנו : עד לא
תשכח מלכת קדש, נטעי תפארת שפת ציון היקרה, נמסר
ונחיש מפלט לה, לעורר לבות נרדמים אשר נמו תנום עוד
אהבת לשון הקדושה, אולי יש תקוה להרים עוד קרנה,
בהראות לעמים יפיה וכבוד תפארתה ע"י אסיפת אמרי נועם
ומדע מגדולי עמנו יודעי בינה ודעת אשר עודנו בחיים
חיותם ; אולי תשוב עוד ותתחדש כנשר נעוריה, וכימי קדם
ישתוקקו נערי בני ישראל לשתות מבארה באר מים חיים ·
וזה החילונו לעשות, להדפיס ולשלוח בשורה בישראל ולהודיעם
אשר יזמנו לעשות, והרצנו אגרות אל כל אוהבינו בכל
מרחקי ארץ לתמוך ידינו ע"י אסיפת החתומים, ובעזרת
האל נקוה כי לא לריק תהי' עמלנו ·

והננו עלה נעלה לחצרות כבודך אדונינו ! להשתחות
ולהראות פניך, ונשאלה את פיך לעוץ לנו עצה, ולהורנו
איזה הדרך נבחר למען נבוא בטח ושאנן אל מחוז חפצנו,
להשיג מגמת פנינו · ואנחנו תמיד נשיר למשמעתך,
וכפי עצתך נתנהלה · גם זאת בקשנו מעונך לשלוח לנו איזה

מכתני חכמה ודעת, בפרט בענינים הנוגעים בחקירת לשון עברית, או בבאורי כתבי קדש, וגשים בהם כעל כל הון, ונתן להם מקום בראש המאסף · — — — —
ואל ידרוש נא אדונינו לשמות אישי חברתנו, כי המה פלאי, ואך בסתר יבקשו בעליה לפעול טוב, ועת לחשות, אמנם יבא מועד ותדעם אדוננו · אך זאת לדעת כי יש בינינו תורניים, רופאים, בעלי חכמות ולשונות נפרדות, וכלנו אוהבי אל ותורתו האמתית, ואין לנו חלק ונחלה עם אותם הפונים עורף לכל דבר אלהים חיים · כ"ד הכותב

בשם חברת אוהבי לשון עברית

**בערלין** יום ו' י"ד חשון תקס"ט לפ"ק ·

הק' **שלום הכהן** ·

---

וזאת תשובת החכם ר' **שלמה** הנ"ל

---

**ברעסלויא** יום ד' כ"ו חשון תקס"ט לפ"ק ·

אל חסוני המדע לבושי מכלול חכמה כלם ה"ה חבורת אוהבי לשון עברית, האל ישמרם ויצו אתם את הברכה חיים ושלום עד בלתי שמים ·

מורי ורבותי! אני אינני כדאי ששלחתם אלי דברי חן ויקר במכתב המליץ הנפלא הרב מ' **שלום הכהן** מיום ו' י"ד חשון · ועכשו ששלחתם לא אוכל להמלט מלהשיב על דבריכם היקרים המעטרוני כבוד והדר על בלימה · ראיתי וגם לבי כי עוד לן המטה לבית ישראל, עוד יפרח נצר יצא חטר מגזע מדברות שפת עברית ובעזר האל יהי' על ידיכם חכמי לב לגפן פוריה, יאכלו בוגריה וישבעו,

דורשיה ויחי לבבם · — אכן ! אשר שאלתם מאתי היות
אביה כמוכם בעושי המלאכה למלאכה היקרה הזאת , חנוני
חנוני אתם רעי ! כי אני הנה זקנתי ושבתי , לא אוכל עוד
לצאת עם בחורי חיל ללקוט שושנים מבין ערוגות חלמי
לשוננו הנחמדה לעשותם כליל תפארת בראש העם אשר אנחנו
בקרבו · ואנכי היום כנטות צללי ערבי מצטיד על הדרך אשר
לפני — אך בלמוד התורה וידיעת דרכיה (כי זה כל האדם) ·
גם כל אוצרות בית נכתי בחקירת הלשון שלחתי מעלי
ומסרתים כלם ליד ידידי הרב החכם השלם מהו' וואלף
היידענהיים שי' (כאשר תראו מתוך קונטרס רגל מבשר ז)
הרצוף פה) אשר יוציאם ואשר יביאם בישועת ה' בקרב
הימים לאור · אולי שם תמצאו חפץ ומקור נפתח למלאכת
עבודת הקדש אשר מגמתכם אליה · ואף גם זאת , אם
לפעמים יקרה ה' לפניכם ענין , תחכו נו לעצתי , אז גם
אנכי לא אכלא מלהדרש לכם ולענות כאשר תמצא ידי · ואתם !
יהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם יכונן ותהיו תהלה בארץ ·

דברי ריעכם אוהבכם וידידכם

שלמה פאפענהיים

---

(אגרת חכם אחד פלוני אלמוני
שלוחה ליד אחד מבעלי חברתנו)

שלום לאוהב דבק מאח פ"ה וכו' · · ·

פתיתני ואפת , רציתני וארצה , כי בא עת לעשות לה'
הפר מחשבותי , ונדרי בל עוד אשא , לשבת בדד
ולדום מדרוש בשפת עברית אשר מנעורי שעשועי היתה יום
יום , ועליה לחכי כדבש למתוק · כי כמוני כמוך צר לי
לראות

---

ז) המודעה הזאת תמצא בין בשורות ספרים חדשים
בסוף החדש הזה ·

לראות , איך יתר הלשונות עולות מעלה מעלה , על הר
מרום הצלחה הגה כף רגליהן , דורשיה ייפוס יום יום ,
ומשחריה ירבון , ולשוננו הקדושה המעוטרת בכליל יופי ,
והמלאה בהדרת נועם על כל גדותיה , הולכת בעו"ה דלה
ומטה , אוהביה ימעטון , עד כמעט פסו דוברי צחות ,
ודור יבא לא ידעו ולא יבינו ח"ו יקר תפארת שפה הזאת ·
הלא היא מאירת עינינו בחקר ספרי הקדושים הראשונים ,
ובאורה נראה אור לדעת מעשה יוצר ויצוריו מראשית כל
חבל , וקורות העתים הראשונים אך על ידה ולא ע"י שפה
אחרת נודעו , היא תאלפנו צדק , ותורנו דעת בדברי אלהים
חיים , להבדיל בין האמת והשקר , ולחקור מקור תורתנו
הנשגבה , היא תפארתנו בעמים , אשר בכבודה אנחנו
מכובדים , ובזויה יקלו ; היא חלקנו לבדה מכל מחמד עינינו
הנשאר לנו מימי קדם , ובה לבדה לא שלטה יד שודדים ,
ולא החריבה כף שוססים , ועתה אהה ! בת עברים ! עזוך
בניך , אוהביך ורעיך הרחיקו , ומיודעיך מחשך ! —
לכן ידידי ! הטבת עשו לעורר אהבתה בלב רבים , אשר
בלבם טמונה עוד אהבתה , ע"י התחדש מכתבי המאסף ,
והנני נותן לך דעתי שלמה לדבר הזה , אך הוי זהיר בדבריך
שלא תכוה בגחלי של תלמידי חכמים , — ושמור רגליך מלכד
באספך מכתבי אחרים , לבל תוציא מתחת ידך דבר שאינו
מתוקן ; ושמח שמחתני בהודיעך לי כי גדולי חקרי לב
יסמכוך בנדבת רוח חכמתם · ואני ידידי ! חפשתי באמתחתי
בין מכתבי עברית אשר לי משנים קדמוניות , ומצאתי לערך
שנים עשר באגן מפרקי מועדי שחר לרמ"במן , אשר
העתקתי אז מל"א ללשוננו , ושולח אני לך פרק ה' ממנו ,
אשר עברתי עליו עתה בעין נקורת · שים כה נגד אחינו
קוראי מכתבי המאסף , ואם ייטב הדבר בעיניהם , וימצא
חן , אשלח לך פרקים הנשארים , ועוד ידי נטויה להעתיק
פרקים האחרונים , אשר לא העתקתי עד הנה , ואשלח לך
עד תמם לשומם במאסף וכו' ·

# ג

## (המשך מפתיחת ספר **התפעלות** וכו׳)

אם היה אפשר לנו לחקור את האדם בפני עצמו בפרידת
כל שאר הנמצאים בתבל , אשר סביבותיו ונקשרים
עמו , ולחשוב אותו כעולם קטן (איקראקאסמאס) , אזי
יקל עלינו המלאכה הזאת , — אך זאת לא נוכל לעשות ,
כי יותר אשר נלא לחפש ולראות בעין פקוחה בעמקי חדרי
הטבע , יותר נראה שהאדם איננו עצם נפרד בעולם הגשמיי ,
רק מורכב ומחובר עם כל שאר ענפי הטבע , בעבור
שהאדם חי בעולם עם כל שאר נבראים הנולדים החיים
והמתים כמעט ברגע אחת עמו . כי האדם יחיה את
נפשו בעשבים ולמחים , ישביע רעבונו מזרע תבואת השדה ,
וירוה צמאונו ממים ומשאר משקים , וישאוב רוח כמו שאר
בהמות וחיתו ארץ . ועצמים האלה נולדו , נעשו , נשתנו ,
מתנועעים , יפרו ויכלו , כאשר אמר החכם שלמה : הכל
הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר .
עם כל הנבראים האלה נקשר האדם בקשר חזק , וכל עוד
שאין לאל ידינו להשיג ידיעות כל כחות תכונות והשתנות
הנעשות בנבראים האלה , איך נעיז פנינו לחקור ולדעת כל
כחות ותכונות האדם , באשר הוא חלק מהם ? — וכמו שאי
אפשר לחוזה הכוכבים להתגאה ולאמר : היום מצאתי כל
הכוכבים אשר לא ראו אבותי ; וכמו שאי אפשר להחוקר
הפילוסוף לאמור : אני מצאתי האמתיות התמידיות היחידות ,
ואחרי לא יקום איש כמוני (כי מתולדות הזמן אשר היו בנ
לייבניץ , וואלף , מענדעלסזאהן , קאנט , ולעת עתה
פיכטע ושעללינג למדנו כי לא כן הוא) כן אי אפשר לחוקר
הטבע לבא עד קץ ותכלית כל דבר , באשר שהנבראים
וחלקיהם נקשרים ותלויים זה בזה כשלשלת ברזל . —
והנני אתחנן אליך הקורא המשכיל להעלות על מחשבתך
כל היגיעות והכבדות אשר ימצא הכותב חכמה זאת
בלשון אשכנזי , או בלשון רומי וצרפת , ומה יכבד עלי
הדבר

הדבר לכתוב כאלה בלשון עברית, אשר לא דרכו רק מעטים מכותביה הקדמונים במסלה הזאת. — לכן אל תבהל ואל תחפזו לשפוט אם בהתחלת ספרי תמצא דברים קשים להבין, או מלין אשר לא שמעת ולא ראית מימיך, כמו מלות יסוד החומציי (זויער שטאף Oxigenium), יסוד מימיי (וואססער שטאף Hydrogenium) וכהנה 1). ואם חטאתי נגד חקי לשון עברית, אם עויתי נגד מקור המלים ושמושיהן סלח וכפר לי, כי לא יכולתי לעזור לי. ואם תדע אתה הקורא איזה מלה היותר יאה לסמן כונת ענין הקשה, הגד נא לי ושלח לי דבריך במכתב, ועלי לתת לך אלף תודות. כי עוד יבאו ענינים עמוקים בחכמה הזאת, אשר לסמנם בדבר שפתים תחסורנה לי מלין בלשון עברית, ואצרך לעמול להמציאם מן הרכבת מלים שונות, או לתת לאיזה שרש כונה מיוחדת היאתה לתכליתי. אמנם אחת אבטיחך אהובי הקורא כי תנעם ותערב לנפשך דעת הענינים הנפלאים והנשגבים הנכללים בחכמת הפיזיאלאגיע, אשר אחלק לך מעט מעט כחפץ ה' בידי, והמצאם במהלך המאסף ברבות השנים, במקומות המיוחדים לכל ענין וענין וימלץ יופי הדבר על דוחק הלשון. — ובזאת אגיל ואשמח גם אני, אם תביא לי אהבת לבך למנחה, ותהי זאת משכרתי חלף עמלי כי רב הוא.

צבי הירש נויעמאן

( מבוא הספר במחברת הבאה )

---

1) כי גם באזני האשכנזים זרים היו המלות כאלה לפני שמונה או עשר שנים, בעת התחילו להעתיק ספרים החדשים מהחכם הגדול לַאוואַזיֶע, אשר הומת בעת הרעש והטירוף (רעוואלוטיאן) במדינת צרפת, ע"י חרב הגיליאטינע. בעת הזאת חלקו חכמי האשכנזים על מלים חדשות המלאכתיות (קונסטווערטר Termini technici), ועתה הסכימו כלם בשמות ומלות הכעמיע. כן אפשר להיות גם בלשון עברית אם נרבה לכתוב בה דברים למודיים ויסכימו בהן המבינים.

# ד

## באורי כתבי קדש

---

באור הכתוב : ביום ההוא יפקד ה׳ בחרבו הקשה הגדולה והחזקה על לויתן נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את התנין אשר בים (ישעי׳ כ״ז א׳)

(העתק מאגרת השכית אשר כתב לנו החכם ר׳ שלמה פאפענהיים להשיב על שאלותינו בפסוק הזה)

„ואשר שאלתם מאתי פירוש הכתוב : לויתן נחש בריח ועקלתון וכו׳, אחי ורעי ! הקשיתם לשאול · כי הכלל המוסד אצלי הוא, שאין בידינו כמונו היום היכולת להבין פתרון לשונות המשלות שבדברי הכתובים · כי לא מחשבות הקדמונים מחשבותינו ולא דרכיהם דרכינו, ואין טעם מליצותם טעם מליצותינו, כי הם הקימו להם פסילים ותמונות עיוניות אשר אנחנו היום לא נסינו ללכת באלה · די לנו אם נוכל להתחקות על שרשי מליצתם מאין הוצבו, ומאיזה שרש יצאו, ואת כל היותר נעלם מאתנו תכלית העלמה · אמנם לא אוכל עצור מבלי להשיב לשואלי דבר מה, לכן אחוה דעתי הקלושה מה שנראה לי בפירוש הכתוב הנ״ל · “

„שם נחש מושאל כאן, לפי דעתי, על שפת הים המתפשטת בארכה על פני הים (זעעקיסטע), שלפי שאינה מתפשטת על קו ישר כ״א בעקמימות כאן וכאן, שהרבה בליטות מן היבשה נכנסות לתוך הים והרבה בליטות מן הים נכנסות לתוך היבשה עד שתתהוה צורת השפה כצורת נחש לפיכך הושאל לה שם נחש · אך יש ב׳ מיני שפה, הא׳ המתפשטת בארכה ביושר אחת ברוח אחד כאלו תאמר ממזרח למערב או מצפון לדרום, והב׳ המתפשטת ביושרות רבות ומקיפה רוחות יותר מאחד כאלו תאמר שמתפשטת ממזרח למערב ומקיף לנגד צפון או לדרום · נקרא מין הראשון נחש בריח

(אין גראדער ריכטונג זיך שלענגעלנדע קיסטע), ונקרא
מין השני נחש עקלתון (אין טיפער ריכטונג זיך שלענג־
ענדע קיסטע) · וכבר נמצא בכמה מקומות הושאל שם בריח
ג"כ להוראת שפת הים, כמו הארץ בריחיה בעדי לעולם
(יונה ב' ז') ואשים בריח ודלתים (איוב ל"ח י') וע"ש שהיא
כופפת ומתעקמת כנחש נקראה נחש בריח, והוא ענין אמרו
(איוב כ"ו י"ג) ברוחו שמים שפרה חללה ידו נחש בריח,
ר"ל שפת הארץ המעכבת את הים מלהתפשט ויש לה צורת נחש".

„ושעור הכתוב א"כ, יפקוד בחרבו הקשה וכו' על לויתן,
דהיינו הממלכה החזקה הגדולה (כבריות גדולות שנים
המכונים בשם לויתן) המושלת על שפת הים הנקראה:
נחש בריח, ועל לויתן נחש עקלתון דהיינו על הממלכה
או הממלכות הגדולות שבשפת הים הנקראה: נחש עקלתון·
והוא נאמר אם בדרך כלל על כל ממלכות הארץ כלם, או
על ב' ממלכות מיוחדות שבארץ מצרים· ולפי דרכי זה שוב
אין מן התימה לאמרו נחש במוכרת ולא בנסמך, אחר שאם
בריח כאן הוא ג"כ רק תאר לא עצם, ושוב אין מהראוי
לסמוך תאר אל תאר והוא כענין: רחש לבי דָבָר טוב
(תלים מ"ה ב') משא"כ נְחַשׁ נחשת, שהנחשת עצם לא
תאר, שהרי הי' שם נחשת באמת רק צורת נחש שבו הי' בו
תאר מקריי, לפיכך נסמך אל העצם, כענין וּדְגַן שמים נתן
למו (תהלים ע"ח)· וענין אמרו והרג התנין אשר בים
ירמז לממלכות הגדולות שבאיי הים גופו·
זהו מה שנלע"ד בפירוש הכתוב הנ"ל, אולם אם יש אתכם
פ' יותר נבחר הנני ענו בי ותשאו ברכה מאת ה'·
ולפי דרשת רז"ל (ב"ב ע"ד ע"ב) יהי' נחש בריח ועקלתון
ב' מיני לויתן זכר ונקבה וכו'·

שלמה פאפענהיים

# באור מלות עברית
## ופתרון פסוקים הנעלמים 1)

---

### הוראות המלים צלמות וצלמון

**צלמות** הנחתו הראשונה על הצל הנולד בעת לקוי החמה , כי הדורות הראשונים פחדו מאוד מאוד מאות הזה , אשר לדעתם אין לה סדר בדרכי הבל ומלואה , רק כמלאך רע הבא לבשר מות ואבדון והשפוכות , כן יבא צל הזה לאות על מהפכות הארץ כלה ויושבי בה , ועליו אמר איוב (יו"ד , כ"ב) צלמות ולא סדרים · ונעתקה המלה הואת על כל דבר המבהיל רוח בני אדם , וגם על שחרות הדומה לחשיכה בעת הלקוי · ומהענין האחרון : אבן אפל וצלמות (שם כ"ח , ג') · לאבן האפל מראה שחורה , ונקראה בל"א בעבור הנחשת אשר

בה

---

1) א"ה : אחד מחכמי דורנו , ישיש ככבד ונשוא פנים , יודע בינה ודעת , ושמו פתרוני (ע"ד העלמה) כתב זה שני' רבות ספר אחד על מלות הקשות בתנ"ך , וליתר באור הוסיף פתרון הפסוקים אשר נמצאה בהם המלה המבוארת ממנו והעתיקם בל"א , ונלוה לו לפעמים ההמשך וכונת הקאפיטעל בכללו · והספר הזה כמום הוא בכתיבת יד אצל החכם המחבר הנ"ל , כי עד עתה לא עלה על דעתו להוציאו לאור עולם , אך למלאות חפצנו נתן לנו אפס מעט ממלאכתו הנפלאה , הן מצד התחדשותה והן מצד חקרת לב המחבר , להעתיקו במאסף , והדפסנו פה איזה דוגמא ממנו ·

נה (קופפער טיפער) , ולאבן צלמות (בל"א דער גרויע טיפער) מראה החשיכה בעת הלקוי · ויען כי האבנים ההן במחשכים ובתחתיות הארץ התכוננו ושם נמצאים , וגם מראיהם כמראה החשיכה , אמר עליהן "קץ שם לחשך" ר"ל הקב"ה נתן תכלית לחשך · והוסיף עוד "ולכל תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות" כי האבן הזאת תפרד לעלים רבים או מעטים , לתכלית כל מלאכה ומלאכה , אם לבנות חומה , ואם לעשות גגות ושלחנות , או לכתוב עליה וכדומה · ותרגום הפסוקים האלה כן הוא :

אייזען ליפערט דיא ערדע ,
אונד שיפערשטיינע ערגיסען קופפער ;
איט דער אונטעראירדישען פינסטערניס
פערבאנד ער איינען ענדצוועק ,
גריגדעט דא איינען שטיין , אין
בלעטטער בעליביג טהיילבאר ,
דען שווארצען אונד גרויען שיפער ·

ברזל מעפר יקח
ואבן יצוק נחושה :
קץ שם לחשך
ולכל תכלית הוא חוקר
אבן אפל וצלמות :

ותרגום אשכנזי מלה במלה מן פסוק ולכל תכלית וכו' הוא :
ער ערדענקט צו יעדעם ענדצוועק דען שווארצען אונד גרויען שיפער ·

ומן היום אשר נוה ה' לעמו : מאותות השמים אל תחתו , לא פחדו פחד ולא יראו עוד מצל החשה ,

על כן עזבה המלה הזאת את מתכונתה הראשונה ונשאר בה
הבנת החשיכה המבהלת , ובזה נשתנה הוראת המלה הזאת
בכל ספרי קדש מהוראתה בספר איוב ·

**צלמון** ידעתי גם ידעתי כי רבים ממפרשי תנ"ך חשבו
כי צלמון וצלמות ענין אחד להם , ויש כן
המלה צלמות איננה מורכבת מן צל ומות כ"א משרש
צלם · אמנם לא כן עמדי , כי לדעתי הוראת צלמות
כאשר בארתי , והוראות **צלמון** הוא ציור אשר תכליתו
למשל (בל"א זיננבילד) , הלא בעיניך תראה כי ציור
המשורר : אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף
ואברותיה בירקרק חרוץ (תהלים ס"ח) , למשל הוא ,
כאשר אמרו חז"ל כנסת ישראל נמשלת ליונה , ועליו
אמר המזמר : תשלג בצלמון , (עיין פתרון הבא ,
ושרש צלם ·)

---

### פתרון הפסוקים בתהלים ס"ח , פסוק י"ב , י"ג , י"ד , ט"ו

**לדעת** דברי חכמים באמרם כנסת ישראל נמשלת ליונה ,
ולהבין המשל והמליצה מהפסוקים הנ"ל , תהלים
ס"ח , אזכירך אתה הקורא , כי היונה בעלת חסד ואמונה
היא , ולכן אמר בעל שיר השירים "יונתי תמתי„ (איינע
בידרע טויבע) · גם תדע כי יצהיבו בני היונים ראש
כנפיהם אחר השליכו ממנם שער הראשון (עיין רד"ק) ,
ולכן היונה כמשל היא על כנסת ישראל , כי העם הזה
בילדותו ובמקורו אברהם יצחק ויעקב תמים הי' עם ה'
אלהיו , ואחר השליכו ממנם עול הראשון , עול מצרים , עשה
לו את העגל הזהב · והוסיף עוד המזמר שאת משלו ,
ורצונו לומר : עתה אשר באו בחסד ה' מלכי ארץ
לירושלים לדרוש שלום ישראל וטובתו ידענו ידיעה נאמנה ,
כי סלח ה' לעמו , כופר עון העגל , שבתה המדהבה ,
כלה הציהוב , ויונה בצלמון כשלג תלבין ·

ולהבין מליצת הפסוקים אשר באו בהם המשל אזכירך כי
הנתוח מן פסוק י"ב כן הוא :

(אדני יתן אמר)

המבשרות : צבא רב

המבשרות ענו ואמרו כולן בקול אחד : צבא רב ! ופסוק י"ב
אמרה אחת מהן , ולא דברו כאחד רק בבואם אל היכל ה'
ובהיותם מרחוק כדרך המבשרים · ופירוש אדני יתן אמר
הוא : קול נשמע בבית אלהים ; וטעם ה' יתן כטעם מה
עשה אלהים לנו (בראשית מ"ב כ"ח) · ופסוק י"ד אמר
בית ישראל , ופסוק ט"ו אל בית ישראל או יראי ה' אמרו ,
כי לא נאוה לבית אהרן לדבר דבר מן העגל אשר עשה אהרן
אביהם , ונבחרתי ביראי ה' , כי סוד ה' ליראיו , ולהם
יאות לומר : כי סלח ה' לעמו · ואציג לך פה תרגום
אשכנזי מן הפסוקים הנ"ל , רק אקדים לך : (א) כי
**שפת ושפה** קרובים הם בעניניהם , ולשניהם הוראות
מקום גבוה , כמו על שפיים קנה , ושפו עצמותיו לא ראו
(גלידער , וועלכע ניכט בעמערקט וואורדן , ווערדן
הערפארראגען) · ובין המשפתים הוא מקום נמוך בין
דברים הגבוהים , ויען כי שם הוא מחסה לאור השמש על כן
יאספו שם אנשים , והושאל למקום מנוחה , ובין שפתים
יאמר על ירושלים בעבור ההרים הסובבים לה , ועל ישראל
בעבור ירושלים הבירה , ומלת בה מוסב על בין שפתים ,
אם כן ענינו כמו פה , בירושלים · (ב) כנפי יונה הוא
במקום הזה כמו כנף רננים , ר"ל המין · (ג) מלת
התנאי **אם** , עם ו' התנאי מן ואברותיה בפסוק י"ד
משולבים יחד , ותרגמתי מלת התנאי **אם** : וואהר ,
ואות ו' התנאי : אלליין · ומחברת הפסוק כן הוא :
כנפי יונה ! אם תשכבון וכו' ז) ·

וזה

---

ז) ויבא פעל זכר תשכבון תחת תשכבנה · לפי הכלל המוסד
בדקדוק , כל פעל הקדם לשם איננו שומר את המין והמספר ·

וזה תרגומי :

(אאן הערט איינען צורוף)

עפהרערע באטשאפטריגען קאאמען אונד רופען צו גלייך

הערע ! הערע ! הערע !

איינע באטשאפטרין

דיא קעניגע זינד אין פאללעם איינצוגע · זיא ,
דיא קראנע דעם הויזעס פערטהיילעט בייטע ·

דאס הויז ישראל

טויבע ! דיא דוא אים טהאלע צווישען בערגען
רוהסט , צוואר בימט דוא מיט רייגעם זילבער
בעלעגט ; אללין דיא שפיצען דיינער פיטטיגע
זינד אך ! מיט גאלד איבערצאגען · —

דיא גאטטעספירכטיגען מענגער

יעצט פיהרט גאטט פערנע קעניגע אין דיזע
געפילדע , יעצט איזט פערגעבן דיא זינדע ,
שנעעוויים דאס זינגבילד ·

(אדני יתן אמר)
המבשרות צבא רב :
מלכי צבאות ידדון ידדון
ונות בית תחלק שלל :
אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה
נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ :
בפרש שדי מלכים בה
תשלג בצלמון :

## פתרון המזמור ס״ח בכללו ·

דע כי המלכה שבא הבאה לבקר את שלמה , או מלכה בכוש , ושבא וכוש ענין אחד הוא , או מלכה [ד] על שבא ורדתה גם במלכי כוש , ושבא וכוש מדינות [ד] שונות הן ; והשני הוא הנכון · ודע עוד כי בימים לא כבירים אחר שובה מירושלים לארצה שלחה את בנה בעודנו נער ורך בשנים להמלך שלמה לחנכו ולהורות לו הדרך אשר ילך בו , והמלך שלמה עשה כחפץ המלכה ונתן אותו בבית אלהים , ובן המלכה הזה מלך אחר מות אמו אחריה , והפיץ מעיני תורתנו בכל מדינות כוש , והכושים קימו וקבלו עליהם המצות והחקים אשר נתן ה׳ לעמו ישראל , עיין בספר הנרשם למטה 1 ) אשר חבר פ׳ ירמי׳ לאבא איש מחברת הכומרים אשר הי׳ בארץ כוש ימים רבים , [ד] וספר האותות אשר ראה , ומצות ישראל אשר שמרו הכושים בעודן במדינת כוש בשנת ה׳תק״ו , כמו שבת , מילה ודיני נדה וכדומיהם , ותקורות אשר קרא בספרי דברי הימים למלכי כוש ונחוכם מן המלכה אשר רדתה במדינה הזאת , ואת אשר היתה בירושלים בימי שלמה המלך , ומבנה אשר מלך אחריה · ותדע כי לא מלבי בדיתי דברים אשר אין להם שחר בספר דברי הימים · ואם לא פורש בהם כי המלכה שבא קבלה עליה דת ישראל , אלא דבר הלמוד מענינו הוא , כי , אם לא דרכיה דרכיו איך שלחה את בנה בילדותו להמלך שלמה לחנכו ולהורות לו דרכי הישראלים ? גם הפסוק : יאתיו חשמנים מני מצרים וכוש תריץ ידו לאלהים , יעיד כי הכושים עשו את אשר לא עשו החשמנים ·

ועתה

---

1, Voyage historique d'Abissinie du R. P. Jerome Lobo, trad. du Portug. par Mr. Le Grand à Par. 1728. 4. pag. 64. 198. 249. 253. 266 — 272.

ועתה לך נא ונוכחה • הלא לא מלאנו בספרי הקדש כי באו
: מלכי ארץ בימי המלך דוד לירושלים ובהיכל ה׳ ,
וכוש הריץ ידו לאלהים , גם לא הי׳ לא היכל ולא מקדש
בימי המלך דוד , כאשר היו הדברים האלה לדברי המזמר ,
וגם הפסוק ל״א גער חית קנה וכו׳ אשר הוא תפלה לאל ,
לכלות כלי קרב כי חרב איש ברעהו יעירו (כאשר אפרש)
יורה על המלך שלמה אשר אהב שלום כל ימיו , ויען כי בימיו
היו הקורות אשר זכרתי בשם , על כן אמור מעתה כי המזמר
שר על הקורות אשר היו בימי שלמה , כאשר שר המזמר מן
על נהרות בבל על הקורות אשר היו אחר גלות ישראל • והנות
בית (דיא נירדע דעם הויזעס) היא המלכה שבא , וכוש
נקרא בית בעבור כוש אניהם , כמו בית ישראל • ולקראת
המלכים האלה ולקראת הנות בית נסע ארון ברית ה׳ כנראה
מהתחלת המזמור , למען יקבלו עליהם תורת ה׳ • ובבוא
המלכים אל הקדש ענו ואמרו בני ישראל : אם תשכבון בין
שפתים וכו׳ , וכוש הניף ידו לאלהים , ובכללו המלכה שבא ,
כי קבלו עליהם מצות ישראל • וכאשר ראו זה יראי ה׳ אמרו
„ממלכות הארץ שירו לה׳ זמרו סלה" • והמו שרו וזמרו מן
„לרוכב בשמי שמי קדם" עד סוף המזמור • ולכן נשתנה טעם
הפסוקים האלה מטעם כל הפסוקים במזמורי תהלים • ובעל
אבן עזרא החוקר ובוחן תעלומות המליצה אמר עליהם : „יש
לו סוד ולדורו ידבר" אמנם תמחל נא נפש החכם הזה , אין
לו סוד , רק כוש ידבר , ולכל אומה ואומה טעם מיוחד
ללשונה ומליצתה ולשיריה , ודעות בדויות לה • וגם הכוש
אשר קבל עליו דת ישראל לא נהפך פתאום לאיש ישראל
(היהפך כושי רגע כל מזמותיו ? ) ולא עזב תורת אבין
חרותה על לוח לבו מיום הגמלו עד יום בואו לירושלים בכל
נתיבותה , ואם כן מה סוד יש בו ? הלא את אשר אמרו חז״ל
לעיני השמש הזאת כעלם השמים לטוהר הוא , כאשר אבאר
בעז״ה •

ובנסוע הארון לא אמרו בני ישראל : קומה ה׳ ויפוצו אויביך
וינוסו משנאיך מפניך , בלשון תפלה כאשר אמר משה רבינו ,
כי התפלה הזאת כקללה היתה חשובה בעיני המלכים הבאים

לנקר ולהתיהד, רק אמרו המאמר הנהוג מימי משה עד ימי שלמה המלך בנסוע הארון בלשון שבח לאל, ורצונו לומר: אם יקום אלהים אז יפוצו אויביו, והוסיפו למאמר הנהוג פסוק ג׳ לחזק פירוש זה, ופסוק ד׳ להסיר ממנם כל עקשות פה. ויהיה א״כ הפסוקי׳ מן א׳ עד ה׳ מאמר לנסיעת הארון, ופסוק ה׳ התחלת המזמור (עיין בספר זמירות ישראל בבאור פסוק א׳ ופסוק כ׳ מזמור ס״ח). ותרגום אשכנזי מן הפסוקים אשר זכרתי בשם הוא:

(ב) ציהעט דער הערר איינהער — היכוועג זינד זיינע פיינדע, פליכטיג זיינע האססער.

(ג) זיא טרייבן זיך הערום וויא רויך, וויא וואכס אם פייער צערגעהט, זא פערגעהן פרעפלער פאר גאטט.

(ד) אליין גאטט איזט דעם גרעכטען איינע הערצענס„ ערהעבונג, איינע פריידע — איינע ענטציקענדע פריידע.

ותרגום מלה במלה מן „כהנדוף עשן תנדף" הוא: דוא טרייבסט זיא הערום (דורך איינע געגענווארט) וויא רויך הערום געטריבן ווירד.

(ויתר הפתרון מן המזמור ס״ח במחברת הבאה)

פתרוני ·

---

# ה

## בשורת ספרים חדשים

---

# רגל מבשר

ספר יסודות שרשי לשון עברי וסרעפותיהם צירופם שיתופם והברלי מתרדפיהם ; לכל משפטם וחקותיהם ·

אדער אנציינע איינעס

## קריטיש עטימאלאגישען אונד סינאנימישען העבראישען ווארטערבוכס ·

אויך דיזעס קונסטווערק דעס אענטליכען פערשטאנ־
דעס געהערט צו דען ריזען ווערקען אונזערס יאהר־
הונדערטס · איין ווערטערבוך בלה״ק דאז ניכט , וויא גע־
וועהנליך , דען אינהאלט דעס פארגעפונדענען ווארטעס
נור אונגעוויס אונד שוואנקענד דאהין ווירפט , זאנדערן
יעדעס ווארט צוערשט צערגלידערט , ייניגע בעשטאנד־
טהיילע טיעפזינניג ערערטערט , דען אורבעגריף דייטליך
בעשטיממט , אונד דאן דען זין דעס גאנצען געהעריג
בעשרענקט אונד אבמיסט , זא דאס צוגלייך אויך דער אונטר־
שיד דער זיננפערוואנדטען ווערטער ( נרדפים ) פאן
זעלבסטען אין דיא אויגען פעללט , איין זאלכעס ווערטר־
בוך איזט ניכט דאז רעזולטאט דער בלאסען שפראכקונדע
אונד בעלעזנהייט , זאנדערן דעס טיעפדענקענדען גייס־
טעס , דעס אעכטיגסטען שארפזיננעס אונד דער אויס־
געברייטעטטען

געברייטעטשטען געלעהרזאמקייט · איינעס וויסענס האבן
וועניג גאלימאנען אין ווערק דיזר ארט אויפצווייזן , אונד
עז געררייכט דער אונזעריגן געוויס צור עהרע דאס אין אונ״
זערער מיטטע זיך איין מאן געפונדען , דער , אויסגערים״
טעט מיט אללען היצו ערפארדערליכן איינגנשאפטען ,
מוטהיג צור בעארבייטונג איינעס זאלכן ווערקס געשריטטן
אונד זיא גליקליך פאללענדעט האט ; דיזער איזט דער
בערייטס ריהמליכסט בעקאנטע פערפאססר דס׳ יריעות
שלמה וארבע כוסות וחיבורים אחרים קטנים ונחמדים
זולתם, ה״ה אלופי ויקירי הרב המופלא החורני הרבני החכם
השלם מוהר״ר שלמה פפנהיים נר״ו , אונד דער רוף
דיזעס מאננעס , גלויבע איך , איזט הינרייכנד פיר דען
ווערטה דעס ווערקס צו בירגען מעהר אלז אללע עמפ״
פעהלונגען ·

אין דיזעם חיבור ווערדן דיא אייסטען שוועהרן שטעל״
לען מספרי קדש זא וויא מאנכע מספרי חז״ל ערקלעהרט
אונד אין איין העללערעס ליכט געזעצט · אויך צייכנעט זיך
דיזעס ווערק אין היזיכט דעס שטילס אייסטערהאפט אויס ·
דער פארטראג איזט זא לייכט , ריין אונד פאסליך דאס
יעדערמאן דער נור איינינגרמאסען דיא שפראכע פערשטעהט,
דיא שוועהרסטען פילאזאפישען אונד עקסעגעטישען אב״
האנדלונגען , ווארין דאס ספר זעהר רייך איזט , אהנע
מיהע אונד אנשטרענגונגן פאללקאמען בעגרייפן קאן ; דא״
בייא האט זיך דער פערפאססר בעמיהט בייא יעדעם
העבריאישען ווארט דאז איהם אם נעכסטען ענטשפרעכענ״
דע דייטשע אויפצוזוכן אונד ביידע ווערטער נעבענאיינ״
אנדר צו שטעללן , וועלכעס זיינען דאפפלטן נוטצן האט ·

בעפאלגטעס ס׳ השרשים מכתב יד המחבר נר״ו
נעבסט חלק שני מספרו הנחמד יריעות שלמה האבע
איך אונלענגסט פאן דעמזעלבען אונטר בעגלייטונג פאלגנ״
דר איינגנען אנקינדיגונג ככתבו וכלשונו ערהאלטען :

„שאן פאר געראומער צייט האבע איך דען ערשטען
טהייל מספרי יריעות שלמה על שמות נרדפים , אונד נאכהער

איינן

איינן קליינן טהייל מספרי חשק שלמה על השרשים הערוים,
געגעבען אונד צוואר אויף אייגנע קאסטן אהנע פארהער
חתומים געזאממעלט צו האבן · בײדע חבורים ערהילטן
ציאמליכן בייפאלל, אללײן דער גערינגע אבזאץ אונד דער
דארויס ענטשטאנדנע שאדן, האבן איך אבגעשרעקט דען
אבדרוק דער איבריגען טהיילע פארטצוזעטצן · דא זיך
נון אבר ידידי ואוהבי הרב התורני המשכיל מ' וואלף
היידנהיים פרייטהיג ערבאטען, דיזע נאך איבריגען טהיי,
לע בדפוסו אויפצולעגן אונד אויך דיא זאמלונג פאן חתומים
איבר זיך צונעהמען, זא האבע איך, אום דיזע גינסטיגע
געלעגענהייט ניכט פארבייגעהן צו לאססען, להרב ר'
וואלף הנ"ל דורך איברליפרונג דער מאנוסקריפטע נג,
אוהר דיא פאלגענדע דיספאזיציאן אין אבזיכט דעס דיס,
פאלסיגן געשעפטעס איברלאסן, וועלכעס איך איינעם
האכגעעהרטען פובליקום הירמיט אנצייגען דיא עהרע
האבע ·

ברעסלויא יום ה' כ' שבט תקס"ח לפ"ק ·

שלמה פפנהיים · ז"ז

וויא זעהר אום איינעם יעדן עדעלדענקענדן דאז
הערץ בלוטען, פאן איינעם זאלכען טריפשטעללער הערען
צו מיסן, דאס איהם זיינע זא אללגעמיין ניצליכע שריפטן
שאדן געבראכט, אונד וויא זעהר ווירדע דיזעס געשטאנד,
נים אונס אין דען אויגן אללער אויפגעקלעהרטן נאציאנען
הערבווירדיגען, ווען זיא הירפאן איינן שלוס אויף אונזערן
געשמאק אונד אונזרע פארטשרייטענדע אויסבילדונג מאכען
זאללטן! דאך ניין, זא שלים זיהט עז בייא אונס ניכט אויס,
וויר וויסן אויך פערדינסטע צו שעצען אונד גוטע ווערקע
פאן שלעכטן צו אונטרשיידן, אונד ווען אויך דער פער,
פאסטר איבר גערינגן אבזאץ צו קלאגן אורזאכע האט, זא
ליגט דיא שולד צופערלעסיג דארין, וויל זיין ווערק אויך
נור איינעם גערינגן טהייל בעקאנט געווארדן ; אין אונז,
רער געגענד האט נאך איינעם וויסן ניאמאנד עטוואס

מס'

מס' חשק שלמה ערפאהרען אונד זא גינג עז וואהרשיינ-
ליך אויך אין מעהרערן געגענדן ·

נור מעהרערן פובליציטעט האב' איך דיזע אנליי-
גע דורך עפפענטליכן דרוק בעקאנט געמאכט אונד פער-
טהיילט / אונד האפפע אים קורצען איינע הינלענגליכע
אנצאהל ליבהאבר אונד קעננר צופינדן דיא דורך סובסקריפצי-
יאן צור הערויסגאבע דיזעס פארטרעפליכען ווערקס ביי-
טראגען ווערדן ·

דאז גאנצע ס' השרשים ווירד אונגעפעהר 50 ביז
60 באגען אין קווארטא געבן · דיא אבליפרונג זאלל אין
איינצעלנע העפטן פאן אונגעפעהר 10 באגען / איינינגע
אותיות מתל"ף ביי"ת ענטהאלטענד / געשעהן / וואפיר דער
סובסקריבענט דען געריגען פרייז פאן 1 fl. 12 kr.
רייניש צו בעצאהלען האט ·

זא באלד זיך איינע געהעריגע אנצאהל חתומים איינ-
געפונדן האבן ווירד / זאלל דאז ספר תחת מכבש הדפוס
געבראכט ווערדן אונד אין צייט פאן איינם יאהרע
דאז גאנצע פאללענדעט זיין אי"ה ·

מאספי החתומים ערהאלטן כנהוג יו"ד למאה לשכר
טרחתם ·

עז איזט ניכט נעטהיג צו בעמערקן / דאס דיא נאמן
דער חתומים אלז אונטרשטיצר דער וויסנשאפטן דעם ספר
פארן געדרוקט ווערדן ·

פאן אויסווערטיגן פריינדן ערביטעט מאן זיך דיא
בריפע פאסטפרייא שלא יצא שכר הספר בהוצאה ·

רעדלהיים ט"ו מנחם תקס"ח לפ"ק ·

וואלף ב"ר שמשון ז"ל איש היידנהיים ·

W. Heidenheim in Rödelheim bey Frankfurt
am Main.

דיא זא ווירדיגן אלס בעריהמטען נאמען דעם
פערפאסערס אונד דעם הערויסגעבערס מאכען אין דער
טהאט

טהאט יעדע אנדרע עמפפעהלונג איברפליסיג · אללין אום
אמנכען פאן אונזערן פריינדען / דער פיללייכט מיט דיזען
ערסטען קלאסיקערן דער העברעאישען ליטעראטור ניכט
זעהר פערטרויעט זיין מעכטע / אויף דיזעס טרעפליכע
ווערק אויפמערקזאם צו מאכען / פיגען וויר נאך דיא בע„
מערקונג הינצו / דאס אויך איר / פאללער ערווארטונג
פאן דעם גייסטעספראדוקט איינעס זא אויסגעצייכנעטען
שפראכפארשערס / בערייטס אויף 10 עקסעמפלארע פאן
בעזאגטעם ווערק זובסקריבירט האבען · אויך ערביטען
וויר אונס / מיט פריידען זובסקריפטיאנען אויף דאס זעלבע
אנזונעהמען ·

דיא געזעללשאפט העברעאישער ליטעראטור פריינדע ·

---

## מודעת ספר

# מאיר עיני עברים

---

זה ספר עברונות יש אתי בכ"י / ונחלק לשני חלקים ·

**חלק הראשון** כולל קביעות תמידי / ענין מחזור השנים / ענין המולד וסבת פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה / עליית ושקיעת הירח / חילוף חלקי התר"פ לדקי שעות / חשבון המולדות מב"ע עד סוף אלף הששי / קביעות שנים הפשוטות והמעוברות / חשבון תקופות שמואל ירחינאי (ע"פ מ"ג ונו"ק) אשר אנחנו בני הגולה סומכין עליו / יתרונות התקופות עד ו' אלפים / שאלת הגשמים ותקון לוח הזהב הנמצא בספר עברונות / תקופות דר' אדא בר אהבה אשר כל יסודי העבור תלויים בו / יתרון והבדל שבין תקופותיו לתקופות שמואל / סדור מרחשון וכסלו / חשבון גו"ח אד"זט לשמואל ור"א למנוח בהרף עין

כמות

כמות השנה במ"ק לכל שנה נפ"ע מב"ע עד ו' אלפים (וכן בחשבון האומות) , העתק מקריית היסודות , ענין כוכבי לכת וגדלם ומרחקם מן השמש והיקפם , סבת אריכות וקצרות הימים והלילות לנו שוכני צפון , סדר בנין עולם לדעת תכונה החדשה (נייע וועלט-זיסטעם) , המשך קדוש הירח עד הניגוד , טענה בדבר העתים הנמצא בלוח (הונדערטיעהריגער קאלענדער) , סבת לקוי השמש והירח , כללי קביעות המועדים ור"ח והצומות , למצוא בכל השנים שעברו והעתידים לבוא באיזה יום בשבוע שיבוא כל יום חדש וחדש , לוחות הקביעות המספיקים לכל שנות עולם , שער צר ואור הכולל כל המולדות והתקופות והשעות וקדושי החמה עד ו' אלפים בלי שום צורך חשבון , למצוא חשבון התקופות והשעות בימי חדשי הרומיים והיונים החוזרים בכל ד' שנים לאמה , ענין מעוט הירח , מאמר בינה לעתים הכולל עליית ושקיעת השמש כפי נטייתה הצפונית והדרומית (נערדליכע אונד זידליכע אבווייכונג) , ושמות המקומות המפורסמים לפי גובה צירם (פאל-העהע אדער ברייטע) , וממנו נדע לכל המדינות עד ס"ו מעלות לצפון או לדרום אורך היום והלילה , שעות הזמניות , עת עלות עמוד השחר וצאת הכוכבים , עת הכנסת ויציאת השבת וי"ט ותעניתיות , זמן מנחה גדולה ופלג מנחה וקבלת שבת והתחלת בין השמשות לסמוך עליו לענין הנולד , המשך זמן ק"ש ותפלת שחרית וזמן אכילת חמץ בע"פ עד קצה האחרון , באיזה מעלה שבי"ב מזלות שתתראה השמש בכל יום , סדר הדורות ושנות השמיטה ודברים אחרים הנלוים עליהם • וכבר סמכו הגאונים נ"י בחתימת ידיהם , כפי הנראה בהסכמות שבראש הספר הנזכר •

**חלק שני** יכונה (קראנאלאגיע אדער צייטרעכנונג) כולל קביעות האומות משנת 1. למספרם עד 2240 , ההבדל שבין חשבון היונים לרומיים , ותוספת מספר ימי חדשיהן , חשבון העפאקטען (אדער ציקלישע בערעכנונג) אשר יורה מספר הימים שנכנסו מעת המולד עד סוף חודש הלבנה ע"פ חשבון גרעגאריי הנקרא (קירכען-



רעכנונג

רעכנונג) , וממנו יסתעפו קביעות האסטערן וחגים הנדחים
(בעוועגליכע פעסטע) לכל השנים , זאנטאגסבוכשטאבען
החוזרים בכל כ"ח שנים , רעמער צינזצאהל , זאננען־
אונד מאנדצירקעל , באיזה יום לחדשי השנה שיבואו כל
זאנטאג בכל השנים , חשבון השואת השמש והירח ותיקוניהם ,
ההבדל שבין חשבון דר"א ויוליע וגרעגארי , לוח גדולי
האסטערן להיונים והרומיים , למצוא קביעות ע"י העפאקטען
על כמה אופנים , מספר השבועות והימים שבין חגים הנדחים
ובין ארבעה פרקי השנה , כגון בין ווייהנאכטען לאסטערן
וכדומה לזה בכל הקביעות · עלה א , הכולל כל קביעותם
הפשוטות והמעוברות , קביעות האסטערן להרומיים והיונים ,
ופגיעתם יחד ביום א' , משנת 1400 עד 2240 , ובאיזה
יום למספר ימי חדשם שיבוא פסחנו (ופגיעתם) , וחג
השבועות ור"ה וי"כ וסכות , אשר כל רואיו יעידון ויגידון
שמעולם לא נמצא כזאת בספרי ישראל ואו"ה , לדעת באיזה
יום מחדשי החמה שיבואו כל ר"ח והמועדים והצומות
לחשבוננו ת"ם (1700 למספרם) עד ו' אלפים , שנים
שהרומיים יקדימו פסחם לשלנו כבדי חודש ימים , שנויים
שבין חגי הרומיים להיונים , פרטי קביעות הרומיים ויונים
עם חגים הנדחים ושאינם נדחים בלי שום צורך חשבון , קנ"ה
המשוה קטן וגדול אשר בו יכוונו מספר ימי חדשי החמה עם
מספר ימי חדשי הלבנה , משנת ת"ם עד ו' אלפים , (והוא
לתועלת גדול לבני עמנו , בהיות שלפעמים יש פקפוק
בחלוף כתב ישן או בשאר מכתבים , אשר הזמן שבו הוא
למספר יום חדש הלבנה כמנהגנו , וטורח גדול הוא לדעת
אותו יום הנזכר כמה הוא למספרם בחדש החמה , ובאיזה
שנה למספרם) לוח הרומיי הישן (קאלענדאריום ראמאנום) ,
לוח הצרפתי (פראנצעזישער אדער פרענקישער , אדער
רעפובליקאנישער הונדערט יעהריגער קאלענדער) , לוח
הישמעאלים (מאהאמעדאנישע יאהרספארם) , הירידים
וימי דשוקא על איזה אופן שיבואו , זולת שאר דברים אשר
א"א לפורטם ·

הספר הזה אשר חברתי אף עשיתי אני הצעיר החתום
למטה

למטה / בדעתי להוציא אי"ה אם ימצא סך החתומים הנצרכים להוצאת הדפוס · ורבים כבר באו על החתום במחיר הקצוב להם / דהיינו בעד כל באגען ד' ג"ט / או ע"ו קריילער קאנווענטיאן / ובחסדי ה' יגלגל זכות ע"י זכאים להביא מחברת הזאת תחת מכבש הדפוס / למען ידעו כלם מקטנים עד גדולים חשבון קביעות העתים אשר בהם תלויים רבים מהמצוות היקרות / זולת התועלת המגיע ממנו בידיעת חשבון קביעות האומות כנזכר ·

סק' **מאיר קארניק** מתושבי ק"ק גלויגא רבתי
בע"המח ספר **עזרת הסופר** וכו' :

אדרעססע שלי הוא :

Chronolog Meier Moses Kornik in Glogau.

עבען דיזער פערפאססער האט בערייטס איינען פאן איהם ענטווארפענען / אויף פארשטעהענדע יאהרע גענויא אונד ריכטיג בערעכנעטען קאלענדער דרוקקען לאססען / וועלכער אויף איינעם פאליאבאגען דיא מאנאטע אונד וואכענטאגע / דיא זאנטאגסבוכשטאבען / צוגלייך איינע אסטערטאבעללע פאן 1800 ביס 2240 / דיא בעוועגליכען אונד אונבעוועגליכען פעסטע נאך וועלכען זיך דיא מעססען אונד יאהרמערקטע ריכטען / דאס צוזאממענ=טרעפפען דער קריסטליכען אונד יידישען אסטערן / וויא דיא אנצאהל דער געמיינען אונד שאלט=יאהרע אין איינער דייטליכען / זיכערן אונד קורצען איבערזיכט ענטהעלט · דיזער קאלענדער / וועלכער פאן דעם בעריהמטען קעניג=ליכען אסטראנאמען אונד פראפעססאר העררן **באדע** צו בערלין מעהרמאהל אין עפפענטליכען בלעטטערן / אונד אין דעמזעלבען אסטראנאמישען יאהרבוך פאן 1808 עמפפאהלען / מיט דעם שטעמפעל דער קעניגליכען אקאדעמיע דער וויססענשאפטען דאזעלבסט צום צייכען

דעם בייאפאללס אונד דער בעוויליגונג איינעס אונגע-
הינדערטען אבזאטצעס פערזעהען , אויך מיט אללגעמיינעם
בייאפאלל אויפגענאממען װארדען , דינט יעדערמאן ,
װעלכער געװיס אונד שנעלל יעדען צייטפונקט װעהרענד
דעם גענאנטען צייטרוים פאן 589 : ביס 2240 װיססען
װילל , בעזאנדערס אללען געשעפטסמעננערן , קאמעראליסטען ,
יוריסטען , געלעהרטען , שריפטשטעללערן , געשיכטס-
פארשערן , עקאנאמען , קויפלייטען א. ז. װ. צום
טעגליכען געבראוך אלס זיכערסטע אונד געװיססטע אנ-
װייזונג . ער איזט צו האבען אונטער ראהם אונד גלאז
צום אויפהענגען אלס אויך איינע פעסטע פאפע געשלאגען ,
יעדערצייט בייא דעם פערפאססער אין גראס גלאגויא
אויפס בילליגסטע צו האבען . אויך בעקאממט מאן איהן

אין װארשויא אלל מהו' **חיים** חתן ר' **הירשל**
לענסלאמינער ,

אין **ברעסלויא** בייא העררן **מארקוס פאלל** ,

אין **פ"פ דאדר** בייא ר' **איצק סופר** ,

אין **בערלין** אין העררן **יאקאבי,ס** ביכער-
אונד קונסטהאנדלונג .

# אמרי שפר

כוללים עניני תורה ומוסר לילדי בני ישראל
עלם ועלמה · סדרים ובארם בלשון הקדש
אף העתיקם בלשון אשכנזים ·

## הירץ הומבירג

---

אדער

רעליגיעזעס אונד מאראליטעס לעהרבוך , העברעאיש
אונד דייטש , דער איזראעליטישען יוגענד געווידמעט ·

ווין שנת תקס"ח לפ"ק , 8 ·

דער אפט געאייסערטע אונד מיאמער ליטער ווער„
דענדע וואונש , איין מעטהאדישעס לעהרבוך דער יידישען
רעליגיאן ערשיינען צו זעהן , האט זייט איינגער צייט דיא
פעדערן מעהרער איזראעליטישען פעדאגאגען בעשעפ„
טיגט · פאן דען פילען אנגעקינדיגטען קאטעכיסמיטשען
ווערקען דיזער ארט זינד בערייטס אייניגע אים דרוק ער„
שינען , אונד אנדרע זאללען נאך ערשיינען · אויך זאלל
דיזער געגענשטאנד פארציגליך דיא בעשעפטיגונג דער נייע
ערריכטעטען יידישען קאנסיסטאריען , אין פאריז אונד
קאססעל , זיין · ווער דיא שוויריגקייטען אללע ערוועגט ,
דיא דער אונטערנעהמער איינעס זאלכען לעהרבוכעס צו
איבערשטייגען האט , דער ווירד לייכט איינזעהן , דאס
דיזעס ניכט איינעם יעדען געלינגען קאן · אויסער דער
ערפארדערליכען גרינדליכען קענטניס דער זא צאהלרייכען
דאגמען אונד געזעטצע (דער פריאיטיווען זא וואהל אלס
דער עקסעגעזירטען) , וועלכע אללע אהנע אויסנאמע

דאס וועגען דער יידישען רעליגיאן אויסמאכען (אנגענאמ„
מען, דאס יעדעס איינצעלנע געזעטץ פונדאמענטאל איזט) ;
אויסער דעם נעטהיגען שארפזין / דיא גרינדע דער צו
בעאבאכטענדען געברייכע זא דאר צו שטעללען / דאס זיא
פאן איינער זייטע אן איהרער הייליגקייט אונד געטטליכ„
קייט ניכטס פערלירען / אונד פאן דער אנדערן זייטע דאס
אינדיווידועללע / דאס אויסשליסענדע ניכט פערראטהע ;
אויסער דיזען אונד פילען אנדערן שוויריגקייטען מוס זיך
איין זאלכער קאטעכיסמוס אויף איין איינגעס פובליקום דענקען
קענען / ביא דעם ער מיט זיינער ארבייט איינגאנג צו
פינדען האפפטע / וויל ער זאנסט דעם אונגעמאך אויס„
געזעטצט זיין דירפטע / דעם איינען צו וועניג / אונד דעם
אנדערן צו פיל צו זאגען · אין באר היטב אדער קצור
ש"ע מאכטע זיינעם פערפאססער מעהר צייט אונד מיה,
זמאעס ˙ נאכשלאגען געקאסטעט האבען / הינגעגען האט„
טע דיזער מיט וועניגער הינדערניססען צו קעמפפען /
אינדעם ער מיט זיך אונד זיינעם פובליקום אין ריקזיכט
דער מאטעריע איינ‍יג וואר · טראט'ן דיזען בעדענקליכ„
קייטען האבען עס דאך מעהרערע פעדאגאגען אונטער„
נאממען / דערגלייכען רעליגיעזע לעהרביכער צו שרייבען ·
זא האט אויך דער פערפאססער פארליגענדען ווערקס /
דעם עס מיינער זייטס, מיט מעהריעהריגעם אויפזעהר
דער עסטרייך קייזערליכען יידישען נארמאלשולען / אן
נעטהיגען קענטניססען זיינער רעליגיאן אונד אנדערער פע„
דאגאגישען וויססענשאפטען ניכט פעהלען / אונד וועלכער
אנדערן זייטס אויך איין אנזעהנליכעס פובליקום (זא וויא
דאס בעטרעכטליכע זובסקריפטיאנס־רעגיסטער דייטליך
צייגט) זיכער רעכנען קאנטע / זיך מיינער זאלכען ארבייט
אונטערצאגען אונד זיא פאללענדעט · אין איינעם פאמפולע„
רען העברעאישען אונד דייטשען שטיל האט ער געזוכט /
דיא אויסאיינאנדערזעטצונג דער דרייצעהן גלויבענס־אר„
טיקעל / פערנר דער צעהן געבאטע מיט אללען דארונטער
פערשטאנדענען / פאן איהנען הערגלייטעטן פערנונפט־ אונד
צערעמאניעל;

צערעמאניאל-געזעטצע / דיא קראנאלאגישע בעשטיממונג
דער היילינגען פעסטטאגע · נעבסט דענען אין דענזעלבן
געברייכליכען גאטטעסדיענסטליכען איבונגען א. ז. וו. פאר-
צוטראגען · אויך האט ער ניכט ערמאנגעלט / אין זיינעם
ווערק איינע מענגע מאראליען / טהיילס אויס דעם תלמוד
אונד אנדערן העברעאישען אויטארען / טהיילס אויס אנ-
ראליטען טריפטען אנדרער שפראכען / איינצופלעכטען ·
אין וויא פערן איהם זיינע ארבייט געלונגען איזט / איבר-
לעסט ער דעם אורטהייל גרינדליכער זאכקעננער ·
איזט אין קאמיסיאן בייא דעם יידישען טולפארטעהער
הערן **דוד פערנבאך** היר אין בערלין ·

---

## מודעה

---

**אחרי** כי נועדתי להעתיק קנולת שירי עברית אשר לי
אחת אחת במכתבי המאסף / לכן נחמתי את
אשר דברתי בהקדמת חלק ראשון מספרי **מטעי קדם**
(הנדפס ברעדעלהיים ה׳ תקס"ו) להוציא חלק שני מספר
הנ"ל במחברת מיוחדת · ובהיות כי רובם מתמומי היקרים
וכמעט כלם חתמו ג"כ על המאסף / על כן אקוה מעונם
שישאו פני לדבר הזה וירצוני ·

הק׳ **שלום הכהן** ·